

Çocuğa Karşı
Şiddeti Önlemek İçin
Ortaklık Ağı

ÇİTÇŞ MÜCADELE AĞI
ÇOCUKLARA YÖNELİK TİCARİ CİNSEL SÖMÜRÜYLE MÜCADELE AĞI

GEL, AKRAN GİBİ ANLAŞALIM!

Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
Turkish Psychological Counseling and Guidance Association

ÇOCUKLARDA AKRAN ZORBALIĞI

Çocuk hakları ağı ve platformlarının güçlendirilmesi amacıyla düzenlenen ve çocukların ortak sesi olarak hareket etmeyi hedefleyen "Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü Projesi" kapsamında 2016 yılında gerçekleştirilen Bölgesel Çocuk Hakları Çalıştaylarında Marmara Bölgesi'nde "Akran Zorbaliğı" konusu çalışılmıştır.

Bu bilgi notunda aşağıda da belirtildiğı üzere sırasıyla; Çocuklarda Akran Zorbaliğı üst başlığı altında; Giriş, Akran Zorbaliğı Nedir? Mekanlarda Akran Zorbaliğı, Çocuk Hakları Bağlamında Akran Zorbaliğının Analizi ile Sonuç ve Öneriler bölümleri yer almaktadır.

Bu konunun çalışılmasının amacı; Türkiye'de gerek cezaevleri, sevgi evleri, çocuk evleri ve yatılı öğrenci yurtları gibi alternatif bakım kurumları ve çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı kurumlarında gerekse okul, dershaneler, kuran kursları ve sübyan okulları gibi eğitim kurumlarında ve sanal ortamlarda akran zorbaliğının çok fazla çalışılmamış olması ve en önemlisi de yeterince görünürlüğünün olmamasıdır. Bu bağlamda; "Çocuklar Arasında Akran Zorbaliğı" konusunun anahtar bir öneme sahip olduğu düşünülmüştür.

Akran zorbaliğının nasıl oluştuğunu açıklayabilmek için sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasi nedenler ile değişen sosyal çevre ile toplum yapısı ve beraberinde gelişen çeşitli sorunlar ve ebeveynlerin ve yetişkinlerin yanlış tutum ve davranışlarına daha yakından bakmak gerekecektir. Bu bakış, çocukların birbirleriyle nasıl iletişim kurduğuna ışık tutacak, sorunun kaynağına ve çözümüne dair bilgiler sunacaktır. Sosyo-kültürel, ekonomik, siyasi vb. nedenlerden dolayı yaşanan iç ve dış göçlerin tüm süreçlerine bakıldığında çocukların ve kadınların en fazla olumsuz etkilenen gruplar olduğu görülmektedir. Dolayısıyla bir çeşit kriz ve çatışma dönemi olarak kabul edilebilecek bu dönemlerin getirdiğı uyum sorunlarının yanında; yine bu dönemlerin ailenin her kuşağında farklı bir görünüm kazandığı da yadsınmamalıdır. Çocuklar, göçle birlikte güvensiz bir sosyal çevreyle karşılaşabilmekte; hem aile içerisinde hem de toplum içerisinde şiddetin birçok türüne maruz kalabilmektedir.

Günümüzde yaşanan toplumsal gerilimler ve çatışmaların yetişkinler kadar çocukları da olumsuz etkilediğı görülmektedir. Toplum içerisinde farklı yollarla şiddet içerikli davranışlara maruz kalan çocukların akranları ile olan ilişki ve iletişimleri de zarar görebilmektedir. Bunun nedeni çocukların yetişkinleri kendilerine rol model olarak almalarıdır. Bu bağlamda; aile içi iletişimi de tüm bunlardan ayrı tutmamak yerinde olacaktır. Aile içerisinde yaşanan olumlu ya da olumsuz her tür ilişki çocukların tavır ve davranışlarına yansımakta, arkadaş ve okul çevrelerinde kurdukları iletişim biçimlerini şekillendirmektedir.

Çocuklar arasında yaşanan akran zorbaliğı; sadece çocuklar açısından değil, tüm toplum açısından güvensiz bir ortam ve çatışmacı bir iletişim dilinin süregelenleşmesi sonucunu yaratabilecek kadar ciddi bir sorun alanıdır.

AKRAN ZORBALIĞI NEDİR?

Çocukların psiko-sosyal açıdan sağlıklı bir çocukluk dönemi geçirmelerinde sosyal etkileşimleri oldukça önemlidir. Yetişkinler tarafından unutulmaması gereken öncelikli husus; çocukların da tıpkı kendileri gibi sosyal birer varlık olduğudur. Çocuklar anne-babaları, kardeşleri, arkadaşları, akrabaları ve diğer yetişkinler ile ilişki ve iletişim içerisindedirler.

Çocukluk dönemi süresince; çocuğun sosyal çevresi değişmekte ve genişlemektedir. Çocuk, ilk sosyalleştiği alan olan aile dışına çıkmaya başladığında anne ve babasının yerini akranları (arkadaşları) almaya başlar ve çocuk için kendini gerçekleştirebileceği farklı bir alan oluşmuş olur.

Çocukların arkadaşları ile olumlu ilişkiler geliştirmeleri sağlıklı sosyalleşmelerini desteklemektedir. Çocuğun sağlıklı psikolojik ve sosyal gelişimi yetişkinlik sürecindeki kişilik yapısı üzerinde etkili olacaktır. Bu bağlamda; çocukların akranları, arkadaşları, ebeveynleri ve diğer yetişkinler tarafından kabul görmesi oldukça önemlidir.

Çocuğun akranları ile olan ilişki ve iletişiminde eşitlik dengesi bozulduğunda, bu ilişkinin taraflara sağladığı fayda da ortadan kalkmış olacaktır. Bu süreçte ilişki içerisinde oluşmaya başlayan akran zorbalığından söz edilebilmekte ve akran zorbalığı çocuğun toplumsal yaşamının tümüne etki eden önemli bir sorun alanı yaratılmaktadır.

Zorbalık; çocuklar arasında bozulan eşit ilişki ile yaşanan güç dengesizliğinde, güçlü olan tarafın diğer tarafa acı çektirmesi, baskı uygulaması, korkutmasıdır. Zorbalık tekrarlı olarak aynı çocuklar arasında yapılan, psikolojik, fiziksel, sosyal ve sözel saldırılardır. Zorbalık içeren bir eylem; kasıtlı olarak karşısındakine zarar vermek amacıyla yapılan saldırgan davranışlardır. Taraflar arasında bozulan bir güç dengesi vardır. Sistemli ve süreğen bir eylem biçimidir.

Akran zorbalığı çocukların yaşamında anaokullarından liseye kadar önemli bir sorun alanı olarak yer almaktadır.

Özkan EMİROĞLU (2013), akran zorbalığının türlerini beş şekilde tanımlamıştır;

- Fiziksel şiddeti; itme, dürtme, tekmeleme, tükürme, vurma, ısırma, kulak çekme, tekme atma ya da çelme takma, kesici ya da delici aletlerle saldırma, ateşli silahlarla korkutma, oturacağı yere sivri bir cisim koyma, cisim fırlatma olarak tanımlanmaktadır.
- Sözel şiddeti ise; boy, kilo, diş yapısı, ten rengi gibi bedensel özellikleriyle alay etme; giysi ve gözlük gibi dış görünüş özellikleriyle alay etme; peltekliliğiyle, kekemeliğiyle, aksanıyla ya da şivesiyle alay etme; küçük düşürücü lakaplar takma, kaba ve çirkin sözlerle (manyak, geri zekâlı, ezik, vb.) hitap etme; sözlü olarak tehdit etme olarak tanımlanmaktadır.
- Sosyal şiddeti; dışlama, oyunlara almama, grup dışında bırakarak yalnızlığa itme, görmezden gelme, konuşmama, diğer öğrencilerin de o öğrenciyle konuşmasını engelleme, diğer öğrencileri o öğrenciye karşı kıskırtma, hakkında dedikodu ve söylenti çıkarma, iftira atma, haksız şikâyetlerde bulunma, çeşitli yerlere çirkin yazılar yazma olarak tanımlanmaktadır.

- Cinsel şiddeti; cinsel amaçlı dokunma, elle ya da sözle sarkıntılık yapma, cinsel çağrışımlı sözcükler kullanarak imalarda bulunma, giysilerini (etek, eşofman) kendi isteği dışında kaldırma ya da çıkarma, hakkında cinsel içerikli söylentiler yayma, tecavüz olarak tanımlamaktadır.
- Eşyalara şiddet ise; eşya ya da yiyecekleri zorla alma, para ya da eşyaları çalma, haraç alma, zorla bir şeyler ısmarlatma, defter ya da kitaplarını karalama, eşyalarını izinsiz kullanma olarak tanımlamaktadır.

Akran zorbalığını diğer saldırgan tavırlardan ve öğrenci atışmalarından ayıran özelliklere bakıldığında; olumsuz davranışın tekrarının olduğu ve bu dengesiz durumu her iki tarafın da kabullendiği görülmektedir. Akran zorbalığının tarafları şiddeti uygulayan, şiddete maruz kalan ve şiddete sessiz kalanlardan oluştuğu için sorunun sanıldığından çok daha büyük olduğu söylenebilir. Güçlünün zayıfa uyguladığı şiddet olarak da kabul edilebilecek bu davranışları sergileyenler, şiddeti uygulayan gruba farklı şekillerde dahil olabilirler. Örneğin; olumsuz davranışa gülererek, cesaretlendirerek, kutlayarak ve davranışı tekrar ederek şiddet uygulayan gruba dahil olabilirler. Bizzat bu davranışları sergileyenler isim takarak, tehdit ederek, emir vererek, oyunlara almayarak ya da oyundan çıkararak, vücutta açıklanamayan yara bere ya da çürük yaparak, tırnak izi bırakarak zorbaca davranışlarda bulunurlar.

Şiddet uygulayan çocuklara şahitlik edenlerin de bu davranışları sergileyebileceği ya da etkisinde kalabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Süreç içerisinde zorbaca davranışı uygulayan çocuğun başka bir grup içerisinde zorbaca davranışa maruz kaldığı da görülebilmektedir.

Akran zorbalığı, Türkiye'de olduğu gibi dünyada da ortaya çıkan bir şiddet türüdür. 2017 tarihli Öğrencilerin İyi Olma Hali raporunda OECD ülkelerindeki öğrencilerin %4'ünün ayda en az birkaç kere akranları tarafından itildiği ve fiziksel şiddete kaldığı, %11'inin ise yine ayda en az birkaç kere kendileri ile dalga geçildiği ortaya çıkmıştır. (OECD 2017)

Tablo 1: Türkiye'de Öğrencilerin Akran Zorbalığına Maruz Kalma Oranları

	% Hiçbir zaman ya da neredeyse hiç	%Yılda birkaç kere	%Ayda birkaç kere	%Haftada bir ya da daha fazla
Herhangi bir zorbalık türüne maruz kalma	64,0	17,4	9,4	9,2
"Diğer öğrenciler beni bilerek dışladılar"	81,3	10,1	5,2	3,4
"Diğer öğrenciler benimle alay ettiler"	80,2	10,7	4,8	4,3
"Diğer öğrenciler beni tehdit etti"	86,6	7,4	3,6	2,4
"Diğer öğrenciler eşyalarımı aldı ya da eşyalarım zarar verdi"	89,1	5,5	3,2	2,3
"Diğer öğrenciler bana vurdu ya da beni itti"	90,1	5,4	2,6	1,9
"Diğer öğrenciler benim hakkımda kötü söylentiler yaydı"	80,1	10,9	4,8	4,2

Kaynak: OECD Raporu, "Zorbalık, PISA 2015 Sonuçları (Cilt III): Öğrencilerin İyi Olma Hali", 2017, Paris.

Genç Hayat Vakfı'nın 2015 yılında yayımlanan bir çalışmasında İstanbul'da 50 lise 'den 1714 öğrenci ile akran zorbalığı konusunda yapılan görüşmelerin sonuçlarına yer verilmiştir. Aşağıdaki tabloda gençlerin şiddet algısı ile ilgili verilere yer verilmiştir.

Tablo 2: İstanbul'da Liselerde Gençlerin Algısında Şiddet Görme Nedenleri

	Sayı	Yüzde (%)
Çabuk sinirlendiğimden	269	15,7
Konuşmamdan dolayı	198	11,6
Ezik olduğumu düşündüklerinden	138	8,1
Çalışkan bir öğrenci olduğumdan	128	7,5
Çabuk ağladığım için	113	6,6
Kilolu olduğumdan	99	5,8
Komik veya çirkin bir yüzüm olduğundan	79	4,6
Çok zayıf olduğumdan	73	4,3
Çok küçük gösterdiğimden	73	4,3
Tembel bir öğrenci olduğumdan	66	3,9
Etnik kökenimden	46	2,7
Oturduğum yerden dolayı	40	2,3
Dinimden dolayı	31	1,8
Zengin olduğumdan	29	1,7
Fakir olduğumdan	27	1,6
Engelli olduğumdan	22	1,3
Ailemden dolayı	15	0,9

Kaynak: Tezcan, T. (2015). Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği. İstanbul: Genç Hayat Yayınları, p. 52

Tabloda görüldüğü üzere zorbalık önlenmediği takdirde; mağdurun ya da kurbanın kendisini suçlayıcı ifadeler kullanmasına yol açabilmektedir. Diğer çocuklar tarafından algılanma biçiminde çarpıklık olduğu, bu algının giderek şekilci bir hale dönüştüğü, benlik saygısını düşürdüğü ifadelerden anlaşılmaktadır.

MEKANLARDA AKRAN ZORBALIĞI

• Çocukların Özgürlüğünden Yoksun Bırakıldığı Kurumlar ve Alternatif Bakım Kurumları

Söz konusu kurumlarda şiddet konu edildiğinde ne tür bir kurumdan söz edildiği önemlidir. Kurumun bulunduğu şehir, mahalle veya sokak, sınıfsal sınırlar, yaş grupları, aile türleri gibi değişkenler şiddetin türüne ve uygulama biçimine etki etmektedir.

Mekânda zorbalığın tanımı, başka zorbalıklardan farkı, nasıl uygulandığı, sonuçlarının ve etkilerinin ne olduğu, mekânı kullanma biçimlerini nasıl etkilediği dikkate alınmalıdır. O nedenle çocukların özgürlüğünden yoksun bırakıldığı ve alternatif bakım kurumlarından bahsedilince çocukların tercihen, tedbiren ya da mecburen kaldığı yatılı hizmet veren kuruluşlar ele alınacaktır. Burada önemle belirtilmelidir ki; çocuklar ile ilgili alınan kararlarda, çocukların katılım hakkı önemli ölçüde göz ardı edilmektedir.

• Çocuk Hapishaneleri

Çocukların kapatıldıkları hapishanelerin, yasada geçtiği adıyla "Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları'nın" ve "Eğitim Evleri'nin" şiddet ürettiği farklı kurumların raporlarında, sivil toplum kuruluşlarının rapor ve bildirimlerinde ve medyaya yansıyan haberlerde gözlemlenmektedir.

Hapishanelerde süregelen şiddet, sıklıkla yapısal sorunlara ilişkin tartışmalardan uzak bir şekilde yaşanmakta ve "münferit" olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda önleyici politikaların yürütülebilmesi için bilimsel çalışmaların yapılabilmesine olanak sağlayacak nitelikteki veriler kamuoyu ile paylaşılmamaktadır. BM Çocuk Hakları Komitesi 2012 yılında hapishanelerde yaşanan şiddet olaylarının araştırılması ve önlenmesine ilişkin Türkiye'ye tavsiyelerde bulunmuştur. Türkiye, yapısal değişiklikler gerçekleştirmiş, koğuş tipi olan birçok hapishanede restorasyon çalışmaları yaparak oda tipi hapishane sistemine geçmiştir. Oda sistemi ile birlikte koğuşlara birer camekan inşa edilmiş ve her koğuşta bir görevli bu camekanlarda olacak şekilde görevlendirmeler yapılmıştır. Oda sistemi, camekanların inşası ile bir yanı sıra akran şiddetini minimum seviyeye indirmiş olsa da, siyasi çocuk mahpusların bu uygulamaları dayanışmanın önlenmesi ve gözetimin artması şeklinde yorumladıkları da alanda çalışan sivil toplum kuruluşları tarafından gözlemlenmiştir. Yeni çocuk hapishanelerinin açılması planlanarak çocukların, yetişkinlerin bulunduğu kurumlardan müstakil çocuk hapishanelerine sevk edilmesi hedeflenmiştir. Türkiye, çocuk hapishanelerindeki koşulların iyileşmesi adına çabalar vermiştir, ancak; bu çabaların çoğunlukla fiziki değişiklikler olduğu görülmekte, şiddet varlığını sürdürmektedir.

Hapishanelerde yaşanan şiddet biçimleri arasında en yaygın olanı akran zorbalığıdır. Yaşanan zorbalığın genellikle fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet türleri olduğu görülmektedir. Bu tür davranışların sıklıkla sergilenmesi, hapishane içindeki uygulamaların onarıcı olmaktan ziyade güvenlik temelli yaklaşıma sahip olması ile yakından ilişkilidir.

Örneğin, Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 46.maddesinde çocuklara uygulanacak disiplin cezaları düzenlenmiştir. 46.madde 8(i)'de "Görevlilere, diğer çocuklara işkence yapmak veya yaptırmak" eylemi çocukların kapalıya iade cezası almalarına ve odaya kapatma cezası almalarına sebep olabilmektedir. İyi hal durumu göstermeleri halinde de çocuklar madde 51'de düzenlenen ödüllendirmeye tabi tutulabilmektedir. Çocuklar, ödül-ceza ile disipline edilmeye çalışılmakta, şiddetin önlenmesine ilişkin nitelikli politikalar bulunmamaktadır.

Akran zorbalığına sebep olan etkenler arasında bağımsız izleme mekanizmalarının olmamasının yanı sıra, var olan denetim mekanizmalarının da yeterli olmaması ve cezasızlıkla açıklanabilir.

BM Örneğinin Mahkumlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kuralları (Tokyo Kuralları), Kural 3.6 şunu ön görmektedir"(1) Her mahkuma hafta içi her gün cezaevi müdürüne ya da müdürü temsil eden başka bir görevliye bir istek ya da şikayet için başvurma fırsatı verilecektir. (2) Cezaevleri denetmeni bir denetleme yaparken istek ya da şikâyetle bulunmak amacıyla kendisine başvurulabilmelidir." (BM, Tokyo Kuralları)

"Hapishanenin mahpuslar arasında yarattığı hiyerarşi ve güç ilişkisi kendisini "koşuş ağalığı" veya yeni ismiyle "mümessillik" olarak da ortaya koymaktadır " (Yalçın, 2016). Mahkumiyete neden olan suçun türüne göre çocuk koşuştaki hiyerarşide yerini almaktadır. Cinayet ya da "siyasi suçlardan" gelen çocuklara kimsenin karışmadığı yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmaktadır. Cinsel istismar, hırsızlık gibi suç türlerinden içerde olanların zorbalığa maruz kaldıkları, zorbalığı yapanın başka bir suç türünden yine kendi yaşıtı olduğu bilinmektedir. Çocuklar "parlak" görünömlü ya da "feminen" tavırlar sergiliyorsa koşuş arkadaşları tarafından denetime tabii olmayan tuvaletlerde tecavüze uğramaktadır. "Çocuk ya da yetişkin olsun cinsel suçtan yargılanma ya da hüküm giyme, toplumda olduğu kadar adalet sistemi için de en kötü karşılanan ve en alt statüde suçlardan biridir. Bu durum cinsel suçtan hüküm giyen kişilerin fiziksel, duygusal ve hatta cinsel şiddetle karşılaşmalarında etkili olabilmektedir" (Baykara, 2011). Aslında bu uygulama cezaevine girer girmez başlamaktadır. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün 46. Maddesinde çıplak arama tanımlanmaktadır. "Burada çocuklar için bir ayırım söz konusu değildir ve çocuklar da tıpkı yetişkinler gibi çıplak aramaya maruz kalmaktadır. Çocukların üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğuna dair "makul ve ciddi emarelerin varlığı ve kurumun en üst amirinin gerekli görmesi hâlinde", çocuklara çıplak olarak veya hapishane tabibi tarafından "beden çukurlarında arama" yapılmaktadır" (Yalçın, 2016)

Şiddet olarak tanımlanabilecek ve akran zorbalığına dönüşmesinde etken olabilecek bu tür davranışların sıklıkla oyunlar aracılığı ile de uygulandığı görölmektedir. Baykara Acar (2011)çocuk cezaevlerinde şiddete dayalı oyunlar oynandığını bu oyunların bazı isimlerinin simit oyunu, hakim, savcı, avukat oyunu olduğunu ve bu oyunların nasıl oynandığını çalışmasında detaylandırmıştır.

Burada güvenlik önlemlerinin alınmasının bir çeşit çözüm olabileceği düşünölmekle birlikte güvenlik temelli uygulamanın şiddetin önüne geçememesi de söz konusudur. Var olan şiddet görünmez hale gelebilmektedir. İlgili personel kör noktalarda sorumlu olmadıklarını iddia edilebilir. Fakat çocukların yüksek yararı için, personelin kurum içerisinde yapılanlar kadar yapılmayanlardan da sorumlu oldukları hatırlatılmalıdır.

• Sevgi Evleri ve Çocuk Evleri (Sosyal Hizmet Kuruluşları)

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı sevgi evleri ve çocuk evlerinde de akran zorbalığı olarak nitelendirilebilecek davranışlar görölmektedir. Sayar'a (2006) göre akran zorbalığını etkileyen faktörler arasında gelişimsel ve bireysel faktörler, akran grubunun özellikleri, aile faktörü, okul faktörü ve toplum faktörü yer almaktadır. Bu etkenler çocuğun zorba davranışını nereden öğrendiğine ışık tutmaktadır.

Bu olumsuz davranışın önlenmesi için personelin yeterli olup olmadığı veya planlanan eğitimlere yeterince önem verilip verilmediği de sorgulanmalıdır; çünkü personelin "baş etmekte" zorlanması, çocuğa yönelik şiddete göz yummasına varacak sonuçlar doğurabilmekte, dolayısıyla devam eden şiddet örüntüsüne yetkili eliyle müsaade edilmesi söz konusu olabilmektedir.

Yaşanan zorbalık genellikle çocukların "hoş geldin partisi" dedikleri, kuruluşa yeni gelen çocuğa ilk gün gösterilen kötü muamele daha sonra "devrecilikle" devam etmektedir. Yani kuruluşa daha önceden gelen çocukların yeni gelenler üzerinde tahakküm kurmasıyla devam etmektedir. Zorbalığın bir diğer ayağında ise personel bulunmaktadır. Kurumlarda yaşanan şiddet, taciz, istismar gibi olayların üstü örtölmekte, profesyonel destek alınamamakta, alınsa bile geç kalınmaktadır. O nedenle bu tür durumlar karşısında neler yapılması gerektiği kurum personeline açık bir dille anlatılmalı ve gerekli çalışmaların takibi yapılmalıdır.

• Yatılı Öğrenci Yurtları

Okulda yaşanan şiddetin benzerlerinin görölebileceği mekanların başında öğrenci yurtları gelmektedir. Akran Zorbalığı, Yatılı Okullar ve Bölge Okulları başta olmak üzere, ortaokul ve lise öğrencilerinin kaldığı yurtların hepsinde meydana gelmektedir.

Hatta üniversiteye 18 yaşının altında başlayıp, öğrenci yurtlarında kalan üniversite öğrencilerinin de çeşitli zorbalıklara maruz kaldıkları sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan gözlemler arasındadır. Bu mekanlarda

da diğerlerindeki gibi yemekhane, yatakhane, lavabo, banyo, okuma salonu gibi yerler mevcuttur.

Dolayısıyla olumsuz bir davranışın sergilenebilmesi için mimari alt yapı diğer kapalı kurumlarla oldukça benzeşmektedir. Buradaki dezavantaj, yaşanan herhangi bir olumsuz davranış karşısında çocuğun ailesine ulaşmasındaki güçlük, ailenin geç farkına varması ve yurttan kalan diğer çocukların bu durumdan hızlıca haberdar olmasıdır. Okulda yetersiz denetim sistemi olduğu takdirde çocukların sistematik bir zorbalık döngüsüne dahil olmaları kaçınılmaz hale gelmektedir.

Tablo 3: İstanbul'da Liselerde Gençlerin Şiddet Gördüğü Kişiler

	Sayı	Yüzde (%)
Kendi yaşıtım öğrenciler	785	45,8
Tanımadığım bir öğrenci	152	8,9
Benden büyük öğrenciler	149	8,7
Çok arkadaşı olan bir öğrenci	146	8,5
Popüler bir öğrenci	77	4,5
Güçlü bir öğrenci	75	4,4

Kaynak: Tezcan, T. (2015). Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği. İstanbul: Genç Hayat Yayınları, p. 51

Yukarıdaki veriler akran zorbalığının kimler arasında daha yoğun olduğunu göstermektedir. Yaşıtlar arasında yoğun olarak yaşanan bu tür olayların yaş ilerledikçe başka özelliklerle kendisini gösteren bir çeşit güce dayanabildiği söylenebilir. (Tezcan, 2015)

EĞİTİM KURUMLARI

• Okul ve Dershaneler

Okullarda yaşanan, gelişimi olumsuz etkileyen sorunlardan bir tanesi, akranların birbirlerine karşı uyguladığı zorbalıktır. Zorbalık şiddetin bir türüdür ve kötülük yapma niyetiyle olan, güç dengesizliğinin olduğu, defalarca tekrar eden saldırgan davranışlardır (Olweus 1994, Selekman ve Praefer 2006, Ball ve Bindler 2008).

Zorbalık sıklığında kent, kıy ya da köy okullarında ya da ırk ya da sosyo-ekonomik durumla ilgili olarak bir farklılık yoktur (Selekman ve Praefer 2006).

Okul müdürleri ve öğretmenler, zorbalığın nedenlerinin öğrencilerin iletişim becerilerinden yoksun olmaları, okulda kendilerini ifade edecek yeterli sosyal etkinliklerden yararlanamamaları, sorun çözme becerilerine sahip olmamaları ve ailelerinin ilgisizliği olarak ifade etmişlerdir (Genç 2007).

Okulda akran zorbalığına maruz kalanların okul içerisinde yalnız kalması, neredeyse hiç arkadaşının olmaması, takım oyunlarına seçilmemesi veya en son seçilmesi, konuşma-ifade zorluğu, korkulu, mutsuz ve gözü yaşlı ifadeler sergilemesi başlıca belirtiler arasındadır. Sınıfta konuşma zorluğu çekmesi, endişeli yüz ifadesi sergileyen kurbanın iştahsızlık, karın ve baş ağrısı gibi şikayetlerinin yanında, okul başarısının düşmesi, yaşlıları arasında kendisini göstermekten kaçınması gibi davranışlar da sergileyebilmektedir. Bunun yanında okul değişikliği talebi ya da öğrencinin okula gitmek istememesi, okula giderken yolunu değiştirmesinin nedenlerine de bakılmalıdır.

Öğrencilerin İyi Olma Hali raporuna göre okulda daha az başarı gösteren çocukların zorbalığa maruz kalma olasılıkları daha yüksek olabilmektedir. Bunun yanında zorbalığa uğrayan öğrencilerin okula aidiyet hissi çoğunlukla düşük görülmektedir. Aynı rapor, zorbalığın daha sık görüldüğü okulların sınıf ortamının disiplinsiz olduğu ve öğretmenlerin öğrencilere adil olmayan bir şekilde davrandıkları öğrenciler tarafından bildirilmiştir. Öte yandan ailelerin çocuklara daha çok destek oldukları durumlarda mağdurların daha az sıklıkta yaşandığı görülmüştür. (OECD 2017)

Okul ortamında yaşanan şiddet türleri 3 başlık altında toplanabilir:

- 1- Psikolojik ve fiziksel şiddet
- 2- Cinsel şiddet (görsel, dokunsal ve sözel)
- 3- Kavga, fiziksel saldırı ve çeteler

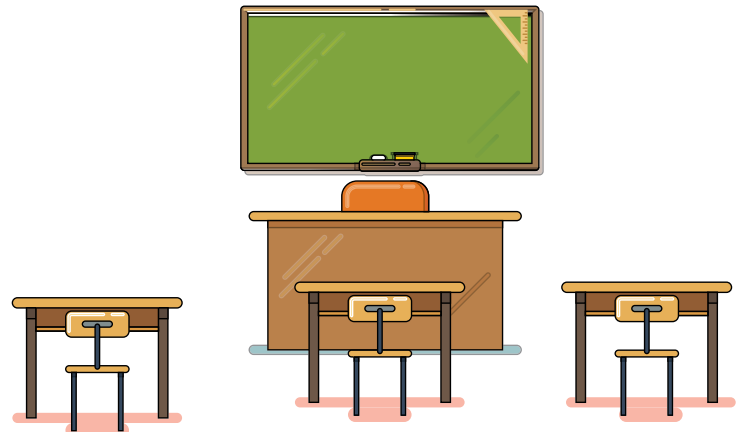
Tablo 4: İstanbul'da Liselerde Şiddetin Mekansal Dağılımı

	Sayı	Yüzde (%)
Sınıf	724	42,2
Okuldan sonra, okul dışında	258	15,1
Okul bahçesi, koridor	222	13,0
Okuldan önce, okul dışında	160	9,3
Okul tuvaletinde	76	4,4
Okul servisinde	44	2,6

Kaynak: Tezcan, T. (2015). Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği. İstanbul: Genç Hayat Yayınları, p. 50

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi akran şiddetinin en yoğun olduğu yerler çocukların bir arada olduğu yerlerdir. Her ne kadar dikkatler denetimin az olduğu ya da kuytu yerlere çekilmiş olsa da bu tür davranışların diğer çocukların görebileceği bir alanda yapılması tercih edilmiştir. Bu durumda zorbalığı durdurmaya yönelik çalışmalarda kaynak tespitinin gerçekçi bir şekilde yapılması gerekmektedir. (Tezcan, 2015)

Okullarda şiddeti önlemede kullanabilecek kaynaklar arasında, olayların geliştiği mekanların denetlenmesi, okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik programları, okul sosyal hizmeti, okul kuralları (öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayan ve çocukların katılımı ile oluşturulmuş kurallar) ve benzer yaşlarda olan çocukların tavsiyeleri olumlu sonuçlar verebilmektedir.

Unutulmamalıdır ki, zorbalığa karşı bütüncül bir yaklaşım sergilemek oldukça önemlidir. Karşılıklı belirlenen bu durum karşısında, bireysel faktörlerin yansira zorbalığın çevredeki modellerin gözlenmesiyle öğrenilebildiği bilinmektedir. Yapılan çalışmalar koruma amacı kadar önlemeyi de hedeflemelidir. Dolayısıyla yetişkine düşen görev ve sorumluluklar arasında model olma, pozitif pekiştireçler kullanma, övgü ve cesaretlendirmenin yapılabilmesi beklenir.

• Kuran Kursları ve Sübyan Okulları

Kuran kursları ve sübyan okullarında dini eğitim gören yaş grubunun okul öncesi çağdan başlayıp, çocukluğun ilerleyen yaşlarında da devam ettiği bilinmektedir. Çocukların öğrenme ortamlarında birbirlerine zorbalık yapabileceği bilinmektedir. Fakat yapılan literatür araştırmalarında kuran kurslarında ve sübyan okullarında neler olduğu-olabileceği konusunda oldukça az bilgiye rastlanmıştır.

Dolayısıyla hem ilgili bakanlıkların, hem sivil toplum kuruluşlarının hem de işleyen bir denetim mekanizmasının bu tür mekanların varlığı konusundaki farkındalık geliştirmesi ve yine bu mekanlarda şeffaflığı sağlama konusunda yapacağı çalışmalar önemlidir.

• Sanal Zorbalık

Günümüzde hemen her yaşta kullanıcıların olduğu elektronik ve bilgisayara dayalı iletişim ve bilgi paylaşımının giderek artması bireyin sosyal iletişimini, öğrenme yöntemlerini ve eğlence biçimini oldukça değiştirmiştir.

Elektronik posta, web siteleri, mesajlar, web kameralar, sohbet odaları, sosyal iletişim siteleri gibi elektronik iletişim araçları internet üzerinden yapılan sosyal iletişimin hızla artmasına neden olmuştur (Hinduja ve Patchin, 2009; Palfrey ve Casser, 2008; Schrock ve Beyond, 2008).

Okullarda akran zorbalığı olarak kabul edilen davranışların değişik mekanlarda değişik biçimlerde kendini gösterebildiği bilinmektedir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve sınıfların içine kadar girmesi sonucu zorba davranışlara yeni biçimler getirdiği görülmektedir. Sanal zorbalık, elektronik zorbalık, siber zorbalık da denilen bu zorbalık türü dünyada son yıllarda tanınmaya başlanmış bir konudur. (Willard,2005)

Siber zorbalık bilgisayar ve cep telefonları aracılığı ile yapılmaktadır (Patchin ve Hinduja, 2006). İnternette zorbalık yapan kişi tarafından kurbanın kişisel web sitesine, sohbet odalarına, online duyuru panolarına; açık seçik, müstehcen, onur kırıcı, utandırıcı iftira dolu mesaj ve postalar yollanmaktadır. Benzer şekilde düşmanlık taşıyan mesaj veya resimler kurbanı cep telefonu aracılığı ile de gönderilmektedir (Patchin ve Hinduja, 2006).

Çocuklar arasında sanal zorbalık, sıklıkla internet veya telefon ile hakaret etme, hakkında dedikodu yayma ve kötü konuşma şeklinde olmaktadır. Sosyal medya aracılığı ile internet ortamında ya da telefonda çocuk hakkında söylenenler yüzünden, arkadaşlık ilişkilerini bozacak potansiyel taşıması da zorbalıklar arasındadır. Kişinin bilgisi dışında ya da şantaj halinde istenmeyen fotoğraf veya videoların yayınlanması ve dolaşıma sokulması da yaygın zorba davranışlar arasındadır.

ÇOCUK HAKLARI BAĞLAMINDA AKRAN ZORBALIĞININ ANALİZİ

• Çocuk Hakları ve Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı; tanımlanmış birçok insan hakları belgesi açısından incelendiğinde; birden çok insan hakkı ihlalini içermektedir. Akran zorbalığının nedenleri de yine birçok hak ihlali ile bağlantılıdır. Bu bağlamda; akran zorbalığı çocukların çocukluk döneminde yaşadığı, "önemsiz" ya da "alışılmış" bir şey değil; hak ihlalleri zinciridir. Farklı insan hakları belgeleri ve özellikle Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BM ÇHS) ile çocukların bu hakları koruma altına alınmıştır:

- Çocukların her türlü şiddet ve kötü muameleden korunma hakkı vardır. Akran zorbalığı şiddetin bir formu hatta farklı şiddet öyküleri zincirinin sonucudur. Tüm çocuklar şiddetten uzak, güvenli ve destekleyici bir çevrede (aile, okul, çevrimiçi ortam, yurt, yuva, cezaevi vb.) var olma, değer görme hakkına sahiptir. (BM ÇHS, Madde 19)
- Çocukların yaşama, gelişme, kendi yetenek ve potansiyelini geliştirmeye hakkı vardır. Akran zorbalığı; hem zorbalığa uğrayan hem de zorbalığı yapan çocukların fiziksel, bilişsel, duygusal ve sosyal gelişimini zedelemektedir. (BM ÇHS, Madde 6)
- Çocuklar; dil, din, etnik köken, fiziksel görünüş, engellilik, cinsiyet, cinsel yönelim, aile vb. özellikleri nedeniyle ayrımcılığa maruz kalamazlar. Akran zorbalığının hem nedeni hem de sonucunda çocukların ayrımcı davranışlara maruz kaldığı görülmektedir. (BM ÇHS, Madde 2)
- Oyun oynamak her çocuğun hakkıdır. Akran zorbalığı çocuğun akranlarıyla oyun oynadığı ve sosyalleştiği alanlarda da görülmektedir. Bu nedenle, zorbalığa uğrayan çocuklar oyun oynadıkları ve sosyal ilişkiler geliştirdikleri alanlardan uzak kalabilmektedir. (BM ÇHS, Madde 31)
- Akran zorbalığının en sık görüldüğü ortamlardan birisi okuldur. Eğitim; insan kişiliğini tam geliştirmeye ve insan haklarıyla temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Akran zorbalığı, çocukların kaliteli bir eğitime erişme ve devam etme haklarını da engelleyebilmektedir. Aynı zamanda, okullarda çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşacak pozitif disiplin yöntemlerinin kullanılması da çocuğun eğitim hakkının bir parçasıdır. Bu nedenle akran zorbalığı ile mücadele ederken; disiplin yöntemleri de insan hakları ve çocuk hakları ile uyumlu olmalıdır. (BM ÇHS, Madde 28-29)
- Çocukların katılım ve görüşlerine değer verilmesi hakları vardır. Akran zorbalığının yaygın olduğu ortamlarda çocuklar kendilerini güvende hissetmezler, bu da çocukların kendilerini rahatça ifade edememelerine yol açar. Aynı zamanda, çocukların görüşlerinin dikkate alınmadığı, kendilerini rahatça ifade edebilecekleri alanlar yaratılmadığında çocuklar kendilerini ifade etme yöntemi olarak şiddete başvurabilirler. (BM ÇHS, Madde 12)
- Özel yaşama saygı çocukların da sahip olduğu bir haktır. Özellikle siber zorbalık örneklerinde çocukların özel yaşamlarının izinsiz şekilde paylaşılması ve buna saygı gösterilmemesi söz konusu olabilmektedir. (BM ÇHS, Madde 16)

- Çocuk haklarının ve insan haklarının hem çocuklar, hem de yetişkinler tarafından öğrenilmesi de tanımlanan haklardan birisidir. İnsan hakları eğitimi, sözleşme maddelerinin öğrenilmesinden öte; içselleşen, tutum ve davranış biçimine dönüşen bir perspektifle yapılmalıdır. Çocukların kendi haklarını ve başkalarının haklarını öğrenmesi ve saygı kültürünün oluşması akran zorbalığına karşı önleyici olabilmektedir. (BM ÇHS Madde 42, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 26)

Akran zorbalığı ile mücadelede çocukların güçlendirilmesi oldukça önemlidir. İnsan Hakları Eğitimi ve Çocuk Katılımının yaygınlaştırılması çocukların güçlendirilmesi için oldukça önemlidir.

AKRAN ZORBALIĞI İLE MÜCADELEDE İNSAN HAKLARI VE ÇOCUK HAKLARI EĞİTİMİ

BM ÇHS'nin 42. maddesinde ve İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin (İHEB) Madde 26/2'de insan haklarının herkes tarafından öğrenilmesini sağlamak bir hak olarak tanımlanmaktadır. Akran Zorbaliğı ile mücadelede tek başına çocukların değil, çocuklarla birlikte yetişkinlerin de (ebeveynler, profesyoneller vb.) İnsan Hakları ve Çocuk Hakları Eğitimi alması oldukça önemlidir. Devlet, hakların herkes tarafından öğrenilmesi için gerekli araç ve koşulları sağlamak ile yükümlüdür. İnsan Hakları Eğitiminin temel amacı; insan haklarının doğru şekilde algılandığı, savunulduğu ve saygı gördüğü bir bilinç ve kültür yaratmaktır.

Çocuklarla haklar eğitimi yapılırken; çocuğun kendisine ve başkalarına değer vermesi, saygı göstermesi, günlük yaşamında hakların ve haksızlıkların farkına varması, bunları dile getirebilmesi, çeşitliliği ve kendinden farklı olanı kabul etmesi ve saygı duyması, çatışmalı durumlarda şiddet içermeyen ve tüm tarafların haklarını gözetken tutumlar geliştirmesi ve hakların korunmasına yönelik harekete geçmesi gibi kazanımlar hedeflenmektedir. Bu kazanımlar çocuklar arasında yaygınlaşan akran zorbalığının önüne geçerek; bilgi, farkındalık, beceri, tutum, davranışlar ile birebir uyum gösterecektir. Çocuklar haklar eğitiminde sadece kendi haklarının bilgisine değil, başkalarının da aynı haklara sahip olduğu ve hakların koruması sorumluluğu bilgisine sahip olur.

Çocuk hakları ve insan hakları, ancak hakların hayata geçirildiği ortamlarda çocuklar tarafından içselleştirilebilir. Bu nedenle; insan haklarına saygılı ortamlar yaratmak için yetişkinlerin de insan hakları ve çocuk haklarını içselleştirmesi ve hakların hayata geçirilmesi için çaba göstermesi oldukça önemlidir. Çocuklara ve çocuklarla çalışan yetişkinlere yönelik haklar eğitimi yaygınlaştırılmalı, eğitim müfredatlarına, üniversite eğitim programlarına ve hizmet içi eğitimlere dahil edilmelidir.

AKRAN ZORBALIĞI İLE MÜCADELEDE ÇOCUK KATILIMI

Çocuk katılımı çocuklar açısından hem bir ihtiyaç hem de bir haktır. Katılım demek, sadece çocukların görüşlerini sormak demek değildir. Görüşlerini ifade edebilmeleri için çocuklara güvenli ve rahat bir ortam sunmak, ihtiyaç duyuyorlarsa önceden bilgilendirilmek ve hazırlık yapmalarını sağlamak önemlidir.

Çocuklar görüşlerinin dikkate alındığını bildiklerinde gerçek bir katılımdan söz edebiliriz. Katılım aynı

zamanda deneyim ve öğrenme sürecidir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi (BM ÇHK) Genel Yorum 12'de belirtilen rehber ilkeler çocuk katılımının pratiğinin değerlendirilmesine ilişkin bir çerçeve sunmaktadır. Bu ilkelere göre; çocuk katılımı saydam ve bilgilendirici, gönüllü, saygılı, çocuk dostu, kapsayıcı, eğitim ile desteklenmiş, güvenli ve risklere duyarlı, hesap verebilir bir süreç ile mümkün olabilir.

Çocuk katılımı; akran zorbalığı ile mücadelede çok önemlidir. Zorbalığı yapan çocuk, kendisini ifade edebileceği bir yaşam alanına sahip olmayabilir. Değer görmemesi ve kendisini ifade edememesiyle birlikte, şiddeti kendisini ifade etmenin bir yolu olarak algılaması zorbaca davranışlarda bulunmasının sebeplerinden bir tanesidir. Zorbalığı yapan çocuk gibi zorbalığa uğrayan çocuk için de görüşlerini güvenli bir şekilde ifade edebileceği ve destek alabileceği kişilerin olmayışı zorbalık sürecinin devam etmesine neden olmaktadır. Ayrıca; devam eden zorbalık, çocuğun içine kapanması, görüşlerini dile getirmekten korkması ile sonuçlanarak katılım hakkının önünde engel oluşturmaktadır.

Çocuk katılımının hayata geçmediği ortamlarda; akran zorbalığı yaygın olmakla beraber çocuklar görüşlerini ifade edemediği için bilinirliği de az olabilmektedir. Bu nedenle çocuk katılımının önemsendiği ortamlar ve çocukların farklı yaş ve özelliklerine uygun mekanizmalar geliştirilmeli ve yaygınlaştırılmalıdır. Akran zorbalığının önlenmesine ilişkin çözüm önerilerinin çocuklarla birlikte, çocuk katılımı sağlanarak geliştirilmesi gereklidir. Çünkü sorunun öznesi çocuklardır ve tüm sürecin detaylarını çocuklar yaşamaktadır. Çocukların ihtiyaçlarını, akranları ile olan ilişkilerini ve çözüm önerilerini duyarak çocuklara destek olabilir ve güvenli mekanlar sunabiliriz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Akran zorbalığı, çocukluk yaşantısının normal bir parçası değildir. Zorbalık normal bir davranış biçimi olarak görülmemelidir. Çocuklar birbirlerine saygı duymayı en iyi birbirlerinden öğrenirler. Birbirlerine saygılı davranmayı ve bununla birlikte birbirlerinin canını yakmanın doğru olmadığını öğrenebilirler ve katılım hakları gözetilerek öğreten pozisyonuna da geçebilirler.

Çocukların zorbaca davranışları büyüyünce kendiliğinden kaybolmayacaktır. Çocukların öfke içeren, zarar veren davranışları çocuk olgunlaştıkça azalabilse dahi yetişkinler veya diğer akranlar tarafından önlemler alınmadığında akran zorbalığı devam eder hatta bazı durumlarda suç içeren davranışlara dönüşebilir. Ebeveynler ve profesyonellerin birçoğu akran zorbalığı durumlarını önlemede yeterli bilgi ve beceri düzeyine sahip olmadığına inanırlar. Ancak çocuklar yetişkinlere güven duymak ve onlardan destek görmek isterler. Bu noktada; yetişkinler ve çocuklarda haklar bilincinin yükseltilmesi önemlidir. Bunun yanı sıra; çocuklarla temas eden tüm profesyoneller gerekli diğer pedagojik eğitimleri aldıktan sonra zorbaca davranışları başarılı bir şekilde yönetebilirler.

Zorbaca davranışların sadece bir cinsiyet tarafından sergilenmediği bilinmelidir. Zorbalığın bazı türlerinin özellikle erkek çocuklar tarafından yapılmasına rağmen kız çocukları da benzer ya da yakın davranışlar sergileyebilmektedir. İçerisinde oldukları sosyal yapının toplumsal cinsiyet algısının yansıdığı çocuklar "kız çocuk" ve "erkek çocuk" olarak maruz kaldıkları ayrımcılık ve üzerlerine yüklenen cinsiyet rolleri nedeniyle baskılanmakta ve çeşitli davranış kalıpları çerçevesinde davranışları beklenmemektedir. Bu bağlamda; kız çocuklarının ve erkek çocukların zorbaca davranışları toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde şekillenebilmekte ve farklılık gösterebilmektedir. Şiddeti uygulayan, şiddete maruz kalan ve buna şahitlik edenler olarak düşünüldüğünde akran zorbalığının çocuklar arasındaki yaygınlığının yadsınamayacak boyutta olduğu görülmektedir. Akran zorbalığı; uzun dönemde okulu bırakma, yetişkinlik döneminde psikolojik sorunlar ve hatta intihar gibi çok ciddi sonuçlara yol açabilir.

• Zorbalığı Azaltmak/Önlemek İçin Neler Yapılabilir?

• Zorbalığın önlenmesi için zorbalığın ne olduğunun çok iyi kavranması, asla normalleştirilmemesi, görmezden gelinmemesi gereklidir.

• Yetişkinlerin, çocuklar arasındaki zorbaca davranışları fark etmemesiyle birlikte bu davranışlar zaman içerisinde çoğalarak devam edebilmektedir. Zorbalığın fiziksel boyutu, sözel ve sosyal zorbalıktan daha fazla ciddiye alınmaktadır. Bu doğrultuda zorbalığın fark edilme ve müdahalede bulunma biçimleri de değişmektedir. Bu nedenle bilinç artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

- Çocukların gelişim özelliklerine uygun, doyum sağlayabilecekleri ortamlarda eğitim almaları, bakımlarının sağlanması veya rehabilite edilmesi gereklidir.
- Kapalı kurumlarda ve eğitim kurumlarında kolluk kuvvetleri, kamera sistemleri, özel güvenlik güçleri gibi, önleyici faktörlerden ziyade müdahaleci faktörlerden oluşan, iç denetimden uzak ve daha çok dış denetimi sağlayan unsurlar kullanılırken; bu uygulamalar çocuklarda korkuya neden olabilmekte, çocukların kendilerini tehdit altında hissetmeleri ve buldukları ortama ait olmama hissini yaşayabilmelerine neden olabilmektedir. Bu noktada; disiplin sağlama yöntemlerine dikkat etmek gerekmektedir.
- Medyada eğitim kurumları ve kapalı kurumlarda yaşanan akran zorbalığı ile ilgili yer alan haberlerin dili çocukların şiddeti normalleştirmelerini sağlayacak nitelikte olmamalıdır.
- Zorba, kurban ve zorba veya kurban çocukların psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.
- Ebeveynler ya da eğitim ve kapalı kurumlarda görevli yetişkinler, çocukların sosyal ortamlarındaki akran ilişkilerini ve arkadaş gruplarını gözlemleyerek çocukların olumlu ve sağlıklı ilişki geliştirmelerine destek olmalıdır.
- Yetişkinler, çocukların bazı zorbaca davranışlarını normal olarak karşılayabilmektedir. Böylelikle bu zorbaca davranışları engelleme çabaları da azalabilmektedir. Ebeveynler, eğitim kurumları çalışanları ile kapalı kurum çalışanlarının bu yönde geliştirdikleri tutum ve davranışlar kendi sınırlılıkları içerisinde değerlendirilmelidir. Örneğin; ebeveynler, ebeveyn olmanın gerektirdiği rol ve sorumlulukları kapsamında çocuklarının gelişim süreçlerinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi yönünde çaba harcamalıdır.

Profesyonel kurum çalışanları ise; mesleki etik ilke ve değerler, insan hakları ve çocuk hakları bağlamında; çalıştıkları kurumun yapısı, işlevi, çevresel koşulları, kültürel kodları, farklılıkları ve çocukların bireysel farklılıklarını göz ardı etmeden farkındalık geliştirmelidir.

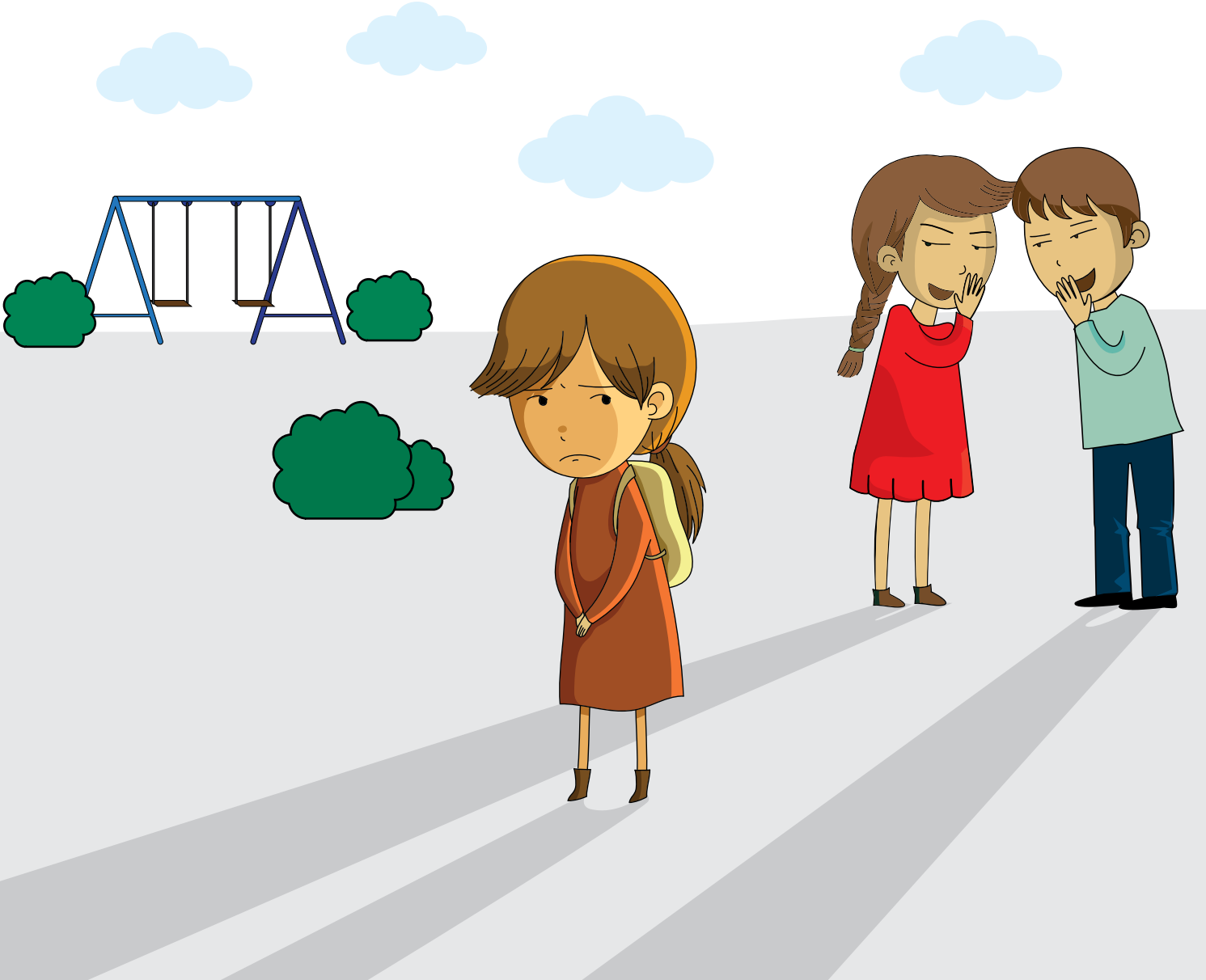
- Çocuklara şiddetin asla kabul edilemeyeceği her koşulda anlatılmalıdır.
- Eğitim kurumları ve kapalı kurumlarda hazırlanan stratejik planlar, faaliyet raporları, mesleki raporlar, okul rehberlik ve psikolojik danışma planları ve hizmet içi eğitim programları içerisine zorbalığın ne olduğu ve nasıl başa çıkılması gerektiği ile ilgili faaliyetler ile çocuk hakları, insan hakları ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimleri gibi farkındalık çalışmaları da eklenmelidir.
- Zorbalık ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde; zorbalık türlerinin yaşa ve eğitim düzeylerine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. İlköğretim öğrencilerinde fiziksel zorbalık daha sık gözlenmektedir. (Kapçı, 2004). Ancak yaşça daha büyük olan ortaöğretim öğrencilerinde ise sözel ve sosyal zorbalık daha yaygın olarak gözlenmektedir. (Olweus, 2005) Bu durumda; zorbalığın türüne göre çözüm önerileri geliştirilmeli, rehberlik ve mesleki çalışmalarda buna dikkat edilmelidir.
- Çocukların gelişimsel özellikleri dikkate alınmalı ve çocuklar sosyal çevreleri içerisinde, sosyal destek sistemleri ile birlikte değerlendirilmelidir.
- Kapalı kurumlarda ve eğitim kurumlarında risk analizinin yapılması ve bu doğrultuda önleyici ve destekleyici çalışmalarının yürütülmesi önemlidir.
- Akran zorbalığını önleme çalışmaları kapsamında yürütülen her türlü faaliyet çocukları da içine dahil edecek şekilde planlanmalı ve çocukların katılım hakları gözetilmelidir. Zorbalığı önlemek ve çocuklarda bilinç yükseltmek üzere çocuklarla birlikte planlanan sergi, şiir, kompozisyon, kısa film, şarkı, öykü, poster, internet siteleri gibi faaliyetler çocuklarda olumlu davranış geliştirmeye katkı sunacaktır.
- Eğitim kurumları ve kapalı kurumlarda çocukların oryantasyonunun sağlanması yönünde mesleki çalışmalara önem verilmelidir.
- Kapalı kurumların ve eğitim kurumlarının resmi internet sitelerinde akran zorbalığı ile ilgili bir bölüm yer almalı, bu bölüm daha çok çocukların anlayabileceği ve ilgilerini çekebileceği görseller ve videolarla desteklenmelidir. Zorbalığa maruz kalan çocukların ne yapabileceği konusunda yol gösterici ve güven verici bir site olmasına önem gösterilmelidir.
- Çocuklarının zorbaca davranışlarından haberdar olan aileler, çocuklarına ceza verme yöntemi ile davranış

değişikliğine gitmeye çalışabilirler. Çocuklarının olumsuz davranışlarının yerine olumlu davranış koymak isteyen ebeveynler olumsuz davranışları pekiştirecek yanlış tutum ve tavır geliştirebilirler. Bu noktada; ailelerin problem çözme becerileri desteklenmelidir.

- Akran zorbalığı ile ilgili farkındalık kazandırılan çocukların birbirlerine destek olabilecekleri çalışmalar yapılmalıdır. Ancak; yaşça daha büyük olan çocukların zorbaca davranmamasına dikkat edilmelidir.
- Çocuklarının akranları yanında daha baskın ve göz önünde olmalarını isteyen bazı ebeveynler istemeyerek çocuklarının zorba davranışlarda bulunmasına etki edebilmektedirler. Kapalı kurumlar ve eğitim kurumlarında çalışan profesyonellerde kurum içi disiplini sağlamak amacıyla çocuklara karşı eşit davranmamakta, akran zorbalığını görmezden gelebilmekte ve bazen de desteklemektedir.
- Çocukların telefon ve internet gibi iletişim araçlarını nasıl kullandıkları, bu araçlar üzerinden kimlerle arkadaşlık yaptıkları ebeveynler ve profesyoneller tarafından gözlemlenmelidir.

Sonuç olarak; Marmara Bölgesi'nin çocuklar arasında yaşanan akran zorbalığı hakkında; farkındalığın artırılması, sorunun çözümlenebilmesi, etkisinin azaltılabilmesi ve sorun ile ilgili koruyucu/önleyici tedbirlerin alınması noktasında belirlemiş olduğu vizyonu;

"Her bir çocuğun içerisinde kendisini güçlü hissettiği, sesini duyurabildiği, pozitif disiplin yaklaşımını benimseyen ve çocukların ortak sesi olan kurumlar ve toplumu; hak temelli, bütüncül ve katılımcı bir anlayışla yaratmak"tır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1- Doç. Dr. Yüksel Baykara Acar, İstisnai Öyküler Cinsel Suçtan Hükümlü Çocukların Yaşam Öyküsü, Ankara, Mayıs 2011, s.164
- 2- Hinduja, S. ve Patchin, J.W, (2009). Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and responding to cyberbullying. Thousand Oaks, California . Sage Hodges, E.V .E., ve Perry, D.G. (1996)
- 3- Mahkumlara Uygulanacak Muameleye İlişkin Standart Asgari Kurallar, 2002
- 4- Olweus D. (1994). Bullying at school, basic facts and an effective intervention programme, Promotion & Education, 1(4):27-31.
- 5- OECD Raporu, "Zorbalık, PISA 2015 Sonuçları (Cilt III): Öğrencilerin İyi Olma Hali", 2017, Paris.
- 6- Patchin, J. W., ve Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard : A preliminary look at cyberbullying. Youth Violence and Juvenile Justice, 4 (2)0,148-169
- 7- Sayar, Özge Özgür. Yetiştirme Yurtlarında Akran Şiddeti. Toplum ve Sosyal Hizmet. Cilt 17, Sayı 1, Nisan 2016, Ankara
- 8- Selekman, J, Praeger S. (2006). Violence in Schools. In: Selekman, J., editor. School nursing: A comprehensive text. Philadelphia: F.A. Davis Company, 919-942.
- 9- Tezcan, Tolga. Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği, Genç Hayat Yayınları, İstanbul, 2015
- 10- Willard, N.E. (2005). Educator „s guide to cyberbullying and cyberthreats :Responding to the challenge of online social aggression, threats ,and distress Retrived March 23, 2006, from [http:// www.csriu.org / cyberbully /](http://www.csriu.org/cyberbully/) . Docs / cbct educator.pdf
- 11- Yalçın, Alper. Türkiye'de Çocuk Mahpus Olmak, TCPS Kitaplığı, İstanbul, 2016
- 12- Emiroğlu, Özkan. Akran Zorbalığı ve Akran Zorbalığının Türleri Nelerdir?, Aktüel Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Portalı, İstanbul, 2013
- 13- Flowers, Nancy, Pusulacık: Çocuklar için İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Avrupa Konseyi, (çev: Çulhaoğlu, M.), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- 14-Kılıç, A. Z., Katılımcı Okul Uygulamaları: Eğitimciler İçin El Kitabı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.
- 15- School Violence, Bullying and Abuse, Human Rights Commission, 2009.
- 16- Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun (2004), T.C. Resmi Gazete, 25685, 29.12.2004.
- 17- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989

Hazırlayanlar;

Mansur SEYİTOĞLU-Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği
Şenay GÜL-Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği

Bu yayın Uluslararası Çocuk Merkezi tarafından yürütölen ve Avrupa Birliđi Türkiye Delegasyonu tarafından desteklenen Çocuklarla Birlikte Daha Güçlü çalışması kapsamında hazırlanmıştır. Avrupa Birliđi, yayının içeriği ile ilgili olarak herhangi bir sorumluluk veya yükümlölük kabul etmez.

